

6:e återkommande besöket i Finland av Europeiska kommittén mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT)

Konsoliderad version av CPT-delegationens preliminära iakttagelser från mötena med högre tjänstemän från Inrikesministeriet, Justitieministeriet och Social- och hälsovårdsministeriet den 18 september 2020 i Helsingfors i samband med avslutningen av CPT:s besök

Kära ministrar, statssekreterare, mina damer och herrar,

CPT-delegationen har nu avslutat kommitténs sjätte återkommande besök i Finland och skulle i enlighet med CPT:s praxis vilja framföra sina preliminära iakttagelser. Besöket var ett tillfälle att bedöma de framsteg som gjorts sedan det föregående besöket och i vilken utsträckning kommitténs rekommendationer har genomförts. Särskilt uppmärksammades situationen för personer i förvar hos polisen (inklusive berusade personer), gripna personer som kvarhålls i polisens lokaler, utländska medborgare som hålls i immigrationsförvar samt häktade och dömda fångar samt psykiatriska patienter. Dessutom besökte delegationen för första gången två ungdomshem (skolhem).

Det bör betonas redan från början att det **samarbete** som erbjudits under förberedelserna och under hela besöket har varit utmärkt på alla nivåer, trots de exceptionella omständigheter under vilka besöket ägde rum på grund av den pågående pandemin. Delegationen fick snabbt tillgång till alla besökta inrättningar (inklusive dem som inte hade anmälts i förväg), fick omedelbart all begärd information (inklusive medicinska journaler) och kunde tala enskilt med alla frihetsberövade personer som vi önskade intervjua. Dessutom fick vi en imponerande mängd dokumentation före och under besöket. Delegationens vill rikta ett tack för detta till ledningen och personalen vid de besökta inrättningarna. Vi vill också uttrycka vår uppskattning för det ovärderliga stöd som erbjöds delegationen före och under besöket av kontaktpersonen Paulina Tallroth och hennes kollega Tuuli Herlin från Justitieministeriet.

Inrättningar som lyder under Inrikesministeriet

Delegationen har inte tagit emot några anklagelser om **övergrepp** av personer som berövats sin frihet av polisen, utan de flesta av de personer som intervjuades av delegationen och nyligen hade varit i polisens förvar, uppgav tvärtom att polisen hade behandlat dem korrekt.

Då det gäller de grundläggande garantierna mot övergrepp fick delegationen intrycket av att frågan om **tillgång till en advokat** i praktiken inte utgjorde något särskilt problem, inte heller

under polisens inledande förhör. Förseningar i **underrättelser om frihetsberövande**, ett annat grundläggande rättsligt skydd, var däremot utbredda och kunde sträcka sig upp till den i lagen föreskrivna längsta tidsfristen för frihetsberövande från polisen (dvs. 96 timmar), särskilt när den gripne var utländsk medborgare utan hemvist i Finland.

Även om de gripna i allmänhet fick en del muntlig information utan dröjsmål från polisen, verkade det fortfarande förekomma sporadiska förseningar när det gäller att lämna skriftlig **information om gripnas rättigheter**, särskilt på andra språk än finska.

De fysiska förhållandena i de polisens förvaringslokaler, som besöktes, var tillräckliga för den längsta tillåtna förvarstiden (96 timmar), även om några av cellerna krävde renovering (t.ex. i Esbo och Böle). Ingen av inrättningarna erbjöd dock lämpliga förhållanden för längre perioder av frihetsberövande, särskilt på grund av att det inte fanns några möjligheter till fysisk aktivitet utomhus.

I detta sammanhang noterade delegationen som en positiv utveckling dels de nyligen införda lagändringarna som syftar till att avsevärt förkorta **den tid som häktade tillbringar i polisens förvaringslokaler** (som regel högst 7 dagar), dels de finländska myndigheternas planer på att helt avskaffa bruket att hålla häktade i polisens förvaringslokaler senast 2025.

Delegationen kan bara uppmuntra er att prioritera genomförandet av dessa planer så högt som möjligt. Delegationen konstaterade visserligen att antalet häktade och deras vistelse i polisens förvaringslokaler hade minskat sedan CPT:s senaste besök, men det fanns fortfarande tillfällen då häktade hade hållits frihetsberövade under helt otillräckliga förhållanden (t.ex. i fönsterlösa celler i Esbo) i flera månader. Att hålla någon så länge i celler utan tillräcklig tillgång till naturligt ljus (bortsett från en liten öppning i taket) är helt enkelt oacceptabelt.

En annan fråga som fortfarande oroar delegationen var att det alltför sällan **berusade personer** i polisens förvaringslokaler, medan polisens förvarspersonal i allmänhet inte hade lämplig utbildning för att hantera sådana personer (förutom att ha fått en kurs i första hjälpen). De flesta av polisens förvaringslokaler hade inte heller tillgång till hälso- och sjukvårdspersonal. Detta ledde till farliga situationer och till och med dödsfall i förvaren, vilket ni är väl medvetna om. Dessutom var frånvaron av **hälso- och sjukvårdspersonal** också problematisk när det gäller häktade personer, som fortfarande inte hälsoundersöktes systematiskt och rutinmässigt vid ankomsten. (Detta gällde även i de få inrättningar, till exempel polisens förvaringslokaler i Böle, som hade egna sjuksköterskor.)

Delegationen vill också peka på den rådande **personalbristen** i polisens förvaringslokaler (särskilt när det gäller personal i förvaringslokalerna i norra Finland), vilket ibland nödvändiggjorde långa

förflyttningar av frihetsberövade till andra inrättningar. Delegationen hoppas att de finländska myndigheterna kommer att kunna vidta åtgärder för att komma till rätta med denna situation.

Delegationen har inte tagit emot några anklagelser om övergrepp på utländska medborgare vid **förvarsenheten i Krämertsskog (Metsälä)**. Vidare konstaterade delegationen att personalen – som var välutbildad och hade lämplig mångkulturell och flerspråkig kompetens – visade en allmänt positiv inställning gentemot de frihetsberövade utländska medborgarna.

På det hela taget har delegationen inga kritiska synpunkter på de fysiska förhållandena vid förvaret i Krämertsskog, men den noterar att det fortfarande inte finns några organiserade aktiviteter, vilket var ett särskilt problem för de frihetsberövade utländska medborgare som tillbringade långa perioder (upp till flera månader) vid inrättningen. Dessutom fanns det fortfarande ingen tillgång till vård på natten och tillgången till psykologisk hjälp och psykiatrisk vård var fortfarande otillräcklig.

När det gäller Gränsbevakningsväsendets förvarslokaler vid Kuusamo gränsövergångsställe i **Kuusamo** har delegationen inga anmärkningar att meddela myndigheterna i detta skede.

Inrättningar som lyder under Justitieministeriet

Delegationen har inte tagit emot några anklagelser om **övergrepp** från personalen på de anstalter som besöktes. På det hela taget uppgav fångar som intervjuades av delegationen att de behandlades korrekt av fängelsepersonalen. Delegationen har dock iakttagit att personalen i allmänhet inte har så mycket kontakt med fångarna, vilket begränsar deras möjligheter att hantera fångarnas önskemål.

Våld mellan fångar var inte en betydande fråga i Uleåborgs fängelse. Däremot hade det förekommit flera våldsamma incidenter i fängelset i Åbo, varav några resulterade i allvarliga skador. Ledningen och personalen gjorde sitt bästa för att förhindra och bemöta våld mellan fångar, men det var inte en lätt uppgift med tanke på fångpopulationens sammansättning (med många gängmedlemmar) och bristen på kvalificerad **personal på anstalten**. Situationen skulle sannolikt försämrats ytterligare eftersom antalet fångar ökade och ledningen hade svårt rekrytera kvalificerad personal. Det är uppenbart att man kan förlora kontrollen över situationen i fängelset i Åbo om inte snabba och beslutsamma åtgärder vidtas. Personalbrist var ett problem även i Uleåborg, särskilt eftersom personalen ansvarade för fångtransporter utöver de vanliga arbetsuppgifterna.

De fysiska förhållandena var utmärkta i Åbo och överlag ganska bra i Uleåborg (dock med reservation för transportcellerna), trots den föråldrade infrastrukturen och utrymmesbristen i den senare inrättningen. Delegationen noterade planerna på att bygga ett nytt fängelse i Uleåborg och

uppmannar de finländska myndigheterna att förverkliga planerna så snart som möjligt, eftersom det inte går att förbättra de befintliga lokalerna i någon större utsträckning (bland annat med tanke på den lilla och otillräckliga motionsgården för häktade med begränsning av kontakter och andra isolerade fångar). Delegationen noterade också att det efter den framtvingade stängningen av fängelset i Tavastehus förekom en viss överbeläggning i kvinnoenheterna i både Åbo och Uleåborg, som ibland till och med tvingade ledningen att använda isolerings- och transportcellerna som vanliga celler. Förhoppningsvis kan man finna en varaktig lösning på detta problem.

När det gäller **aktiviteter** fanns det mycket bra men ganska underutnyttjade lokaler för arbete och utbildning i fängelset i Åbo. Det krävs ytterligare insatser, även om det kommer att bli svårt att nå framsteg utan att öka personalresurserna. En del mycket begränsade aktiviteter var också tillgängliga i Uleåborg, även om urvalet begränsades av både bristen på utrymme och fängelsets profil (främst ett häkte med stor omsättning på fångar).

Den värsta situationen som observerades gällde **häktade med begränsning av kontakter och andra isolerade fångar** (av säkerhetsskäl, inklusive fångar som är rädda för andra fångar). I båda fängelserna tillbringade fångarna ur dessa kategorier den största delen av sin tid (upp till 21–23 timmar) inlåsta i sina celler, utan någon som helst eller knappast någon organiserad verksamhet och mycket liten mänsklig kontakt.

För häktade med begränsning av kontakter förvärrades situationen ytterligare av förbudet mot besök och telefonsamtal, vilket ibland kunde pågå långt över en månad (eller till och med flera månader). Enligt delegationens uppfattning krävs ytterligare ansträngningar för att både minska användningen av begränsning av kontakter och förkorta deras varaktighet när de väl används. Likaså krävs insatser för att erbjuda någon form av aktiviteter och mänsklig kontakt för fångar som hålls frihetsberövade under förhållanden som kan liknas vid isolering. För att uppnå detta mål måste personalens närvaro öka runt fångarna.

När det gäller **hälso- och sjukvård för fångar** noterade delegationen det som en positiv utveckling att ansvaret för detta överförts från Justitieministeriet till Social- och hälsovårdsministeriet. Överföringen verkar dock inte medföra några påtagliga förbättringar i fängelserna när det gäller bemanning och närvaro av hälso- och sjukvårdspersonal (särskilt på helger och nätter) eller tillgång till läkare (särskilt specialister, som psykiatrer och tandläkare). Precis som tidigare vilade ansvaret för att erbjuda hälso- och sjukvård till fångarna främst på sjuksköterskorna, som – även om de är väl kvalificerade och erfarna – inte kan förväntas ersätta läkare. Delegationen noterade också att läkemedel (inklusive psykofarmaka) fortfarande distribuerades av fängelsepersonalen och att medicinska kontroller vid ankomsten (huvudsakligen bestående av ett frågeformulär utan ordentlig läkarundersökning) ofta försenades med upp till 72 timmar. Delegationen blev naturligtvis besviken över att CPT:s långvariga

rekommendationer om registrering och rapportering av skador som observerats på fångar i stort sett inte hade genomförts.

Utvägen att ta till **isolering som en disciplinåtgärd** förefaller inte överutnyttjas i något av de besökta fängelserna, och förhållandena i enheterna för disciplinåtgärder var i allmänhet tillfredsställande. I fängelset i Åbo konstaterade delegationen att en del svårhanterliga fångar tillbringade mycket tid i isolering. Enligt delegationens uppfattning bör man försöka hitta andra lösningar för sådana fångar. Närheten till det psykiatriska sjukhuset för fångar bör utnyttjas i större utsträckning för att tillgodose behoven hos dessa fångar, av vilka många har allvarliga psykiska hälsoproblem.

I detta skede har delegationen inte mycket att kommentera när det gäller möjligheterna för de intagna att upprätthålla **kontakter med omvärlden**. Möjligheterna verkade i allmänhet tillräckliga även om delegationen noterade att korta besök i regel ägde rum i separerade utrymmen (med plexiglasseparatoring). Det bör här erinras om att regeln enligt CPT bör vara det omvända och att öppna besökslokaler ska vara norm.

Inrättningar som lyder under Social- och hälsovårdsministeriet

Vid sitt besök på de psykiatriska enheterna vid **Helsingfors universitetssjukhus i Mariefors** mottog delegationen inga vittnesmål om någon form av avsiktliga övergrepp. Det är också positivt att de fysiska förhållandena på sjukhusen var mycket goda, med tillräckligt utrymme för patienterna och en positiv terapeutisk miljö.

När det gäller användningen av begränsningsåtgärder mot utagerande patienter föreföll personalen vara välutbildad för att vid behov kunna använda professionella fasthållningstekniker, och delegationen mottog heller inga klagomål från patienter i detta avseende. Delegationen skulle dock vilja kommentera vissa aspekter av användningen av bältesläggning och isolering som kräver ökad uppmärksamhet.

När det gäller bältesläggning är det positivt att patienter som omfattades av denna åtgärd stod under permanent personlig tillsyn av någon ur personalen. Delegationen uppskattade vidare de ansträngningar som görs på nationell nivå, och även på Mariefors sjukhus, för att minska omfattningen av denna åtgärd. Delegationen måste dock uttrycka sin oro över att kunna konstatera att den genomsnittliga tiden som tillbringades i bältesläggning på Mariefors sjukhuset fortfarande var mer än tre dagar. Delegationen medger dock att inrättningen hyste en särskilt svårhanterlig patientgrupp, av vilka många uppvisade ett särskilt utmanande beteende. Enligt CPT:s uppfattning bör dock bältesläggningens längd kunna mätas i minuter snarare än timmar. Kommittén har vid flera tillfällen framhållit att mekaniska åtgärder för återhållsamhet som varar

i flera dagar kan anses utgöra övergrepp. Delegationen uppmuntrade därför sjukhuset att ytterligare öka sina ansträngningar för att korta bältesläggningsstiderna.

Delegationen oroades också över den höga frekvensen av isolering och tiden som tillbringas i isolering bland psykiatriska patienter på Mariefors sjukhus. År 2019 tillämpades till exempel isolering 215 gånger (på ett sjukhus med 120 bäddar) och den genomsnittliga tiden i isolering var fyra dagar. Enligt CPT:s uppfattning bör isolering, precis som alla andra begränsningsåtgärder, alltid tillgripas som en sista utväg och tiden i isolering bör vara så kort som möjligt. Delegationen hyser allvarliga tvivel om huruvida det kan motiveras att patienterna hålls isolerade i flera dagar.

CPT fäster dessutom särskild vikt vid direkt personlig övervakning av patienter som hålls isolerade, vilket bör kunna vara ett stöd för den terapeutiska alliansen med patienten och ett sätt att hjälpa honom/henne. I Mariefors besöktes patienter i isolering vanligen av hälsovårdspersonal ungefär sex gånger om dagen. Detta var helt klart otillräckligt. För att begränsa de möjliga skadliga effekterna av isolering för patienten bör den personliga tillsynens frekvens ökas avsevärt. Det är uppenbart att videoövervakning inte kan ersätta direkt närvaro av personal.

Delegationen oroades vidare över bristen på tillräckliga framsteg när det gäller genomförandet av CPT:s långvariga rekommendation rörande effektiviteten av domstolsprövning av intagning till psykiatrisk sjukhusvård oberoende av patientens vilja.

Den prövning av förvaltningsdomstolen som delegationen såg vid Mariefors sjukhus bekräftade de iakttagelser som gjorts under tidigare besök: muntligt hörande av patienten var ett mycket sällsynt inslag, och besluten försenades fortfarande med flera veckor eller till och med månader. Alla domstolsbeslut som delegationen tog del av godkände dessutom endast läkarens beslut om fortsatt vård oberoende av patientens vilja. Sjukhusdirektören bekräftade för delegationen att detta nästan alltid var fallet enligt hans erfarenhet.

Resonemanget i varje undersökt beslut bestod dessutom av en identisk formulering som angav att de rättsliga kraven för förlängd vård oberoende av patientens vilja var uppfyllda. Detta gav än en gång ett tydligt intryck av att besluten om sjukhusvård oberoende av patientens vilja egentligen var avgjorda på förhand. Delegationen uppmanar därför de finländska myndigheterna att vidta verksamma åtgärder för att se till att domstolsprövningen av beslut om sjukhusvård oberoende av patientens vilja blir meningsfull och ändamålsenlig. I detta sammanhang bör patienterna också ges rätt att höras personligen av domaren.

Som en sista kommentar om patienter i psykiatrisk vård vill delegationen betona vikten av att skilja på behovet av sjukhusvård oberoende av patientens vilja och behovet av specifik medicinsk vård eller vårdåtgärd. CPT har upprepade gånger, åtminstone sedan besöket 1998,

rekommenderat de finländska myndigheterna att införa ett förfarande genom vilket patienterna kan ge sitt fria och införstådda samtycke till medicinsk behandling. Detta kan till exempel göras genom att man undertecknar ett särskilt formulär med information om de föreslagna behandlingsåtgärderna. Den rekommendation som lämnades i detta avseende i punkt 112 i CPT:s tidigare rapport är fortfarande helt giltig och lagstiftningen bör ändras i enlighet med detta.

Delegationen mottog inga anklagelser om någon form av övergrepp från personalen vid **statens skolhem i Sippola och Sairila**. Särskilt i Sippola verkade relationerna mellan personal och ungdomar vara mycket positiva, och delegationen noterade personalens omsorg och stödjande attityd gentemot ungdomarna.

Delegationen fick också ett positivt intryck av boendeförhållandena vid båda institutionerna. De fysiska förhållandena var utmärkta, vilket gav en vänlig och hemtrevlig atmosfär. Förutom skolgången fanns det också ett brett utbud av fritidsaktiviteter som erbjuds ungdomarna.

Eftersom de flesta ungdomarna kom till institutionerna med en historia av narkotikamissbruk fanns det dock ett tydligt behov av ökad betoning på behandling av narkotikamissbruk. Cheferna på de båda institutionerna var väl medvetna om detta, och ansträngningar har redan gjorts i detta avseende, men mycket mer återstår, inklusive individuell behandling och motiverande arbete för att engagera ungdomarna i respektive program/behandlingar.

I detta sammanhang berättade ledningen för skolan i Sairila för delegationen att skolans personal, trots de allvarliga risker som konstaterats för många av de unga – däribland narkotikamissbruk och kriminell verksamhet – skulle behöva ytterligare pedagogiska verktyg för att förhindra att dessa risker eventuellt förverkligas. Delegationen uppmanar de finländska myndigheterna att ägna större uppmärksamhet åt denna fråga.

Delegationen vill också betona vikten av att en medicinsk undersökning genomförs snarast möjligt efter ungdomarnas ankomst, vilket för närvarande inte sker systematiskt.

När det gäller användningen av begränsande åtgärder som reaktion på våldsamt beteende från en intagen ung person var det positivt att personalen vid båda institutionerna fick regelbunden utbildning i professionella fasthållningstekniker. På båda institutionerna kan även en våldsam och/eller utagerande ung person som en sista utväg placeras i ett särskilt ”avspänningsrum” med möjlighet att lugna ned sig. Med tanke på ungdomars särskilda sårbarhet för de skadliga effekterna av isolering välkomnade delegationen det faktum att sådana placeringar inte verkade vara alltför frekventa.

Enligt CPT:s uppfattning bör alla ungdomar som hålls i ett avspänningsrum besökas av hälso- och sjukvårdspersonal (läkare eller sjuksköterska) omedelbart efter placeringen i rummet,

särskilt med tanke på de psykiska hälsoproblem som kan vara inblandade. Åtgärder bör vidtas för att se till att detta sker systematiskt.

Detta avslutar delegationens preliminära iakttagelser, som alltid sker i en konstruktiv anda. Besöksrapporten, som sannolikt kommer att överlämnas till de finländska myndigheterna i slutet av mars 2021, kommer att gå in mer i detalj och även ta upp vissa frågor som inte uppmärksammas här. Eventuella synpunkter och uppgifter som lämnats av de finländska myndigheterna som svar på delegationens synpunkter kommer att beaktas när denna rapport utarbetas.